

Hörindzsa, a szülőföld nem küldi válaszát. Sinka költészete végleges beszűküléssel fenyeget, amikor jön „estémnek végső nagy mosolya”, jön az Éna-szerelem, s a költő megint hiszi, mint a himnuszok idején, mint ifjúkorában, hogy ragyogást tud teremteni, hogy vágyai a magasságba emelhetik. A szerelem gazdagítja ezt a költészetet, noha nem a valóság felé közelíti. Ugyanez igaz *A tenger felől, lenn Ázsiaszélen*, a *Mózes víz után kesereg*, vagy *Az Eufrátesz születése* című verseire — nem teremtéshimnuszok ezek, nem a bibliai témák szokványos megverselései és nem is az élete vége felé járó költő bölcs életösszegzései. A megjelenítő erő, a beleérzés, a veszélyhelyzetre való ráhangolódás képessége rendezi, a szabadvers lendületével a most is képekből épülő sorokat. Ha az induló Sinka táltosnak, napimádó papnak látta magát, az öregkorba, a halál közelébe érő, a keserű szavú Mózeset idézi: „csak könnyeim ömlenek le orcám árkaiba”. A kései versek ezektől a könnyektől fényesek. A napimádó búcsúja méltó volt egész költészetéhez. Maga Sinka István pedig — válogatott versei segítségével — valóban „elfoglalhatja irodalmi tudatunkban azt a helyet, amelyet kivételes tehetsége megérdemel”. (*Kozmosz*, 1977.)

MÁRKUS BÉLA

Igék és igák

KÖZELÍTÉS BELLA ISTVÁN VERSEIHEZ

Igék, igák, igézések, igazulások a nyitott arcú-keblű, robbanásra kész szívű Bella István versei. Halált, halhatatlanságot ragoznak. Erei gyűjtőzsinórok. Bőrétől felgyullad az ing, szavaitól a papír. Második kötete borítóján olvasva, magunk verseként mormoltuk: „Az volt a jó az ifjúságban, / hogy nem tudtam, ez az ifjúság.” S az a jó költészetében: nem tudja, ez a költészet. Éli, érzi, kihordja, kiéneкли, kikáromkodik. Nem tiszteli a nyelv akadémikus szabályait, nem tanult tudása, természetes hite: a szó van az értésért és nem fordítva. Az igék, igenek, igazságok igája nehéz, de szép gúzs, a fegyelmet igézi a gondolatra. Képei nemcsak találóak, pontosak, hanem elemi erejűek. Magukhoz vonzanak s mintha személytelen, de nagyon is törvényerejű zengéseket hallanánk: „A tájból kicsap a fű.” „Fejem fölül elszáll az ég.” stb., — olvashattuk a jövődő jelentős költészet csírázó lehetőségeit már az első kötetében. Indulásakor különleges figyelmet követelt.

Új, negyedik kötete borítóján levő szűkszavú eligazítóval csak nagyjából érthetünk egyet. Kétségtelen; lobogás, világgá futó nyugtalanság sűrült a Szaggatott világ című, 1966-ban megjelent kötetébe, de olykor még alakatlanul tépődtek el s fejeződtek be a nagyhatású képek. Második kötetében megfogalmazza: „Úgy írtam én eddig verset, / ahogy csak népmesék születtek,” (*Az ifjúság múzeuma*, 1969). De már akkor a tűzzel és késekkel játszott Bella István: „Vigyázz, vigyázz, hajam vad tábora / lehet neked még tüzes Dózsakorona. / Kigyúlhatnak ágyad piacain / derekad alá hordott csontjaim, / ... Megkéselve ne késlekédj, / élesítsd meg az életed, / ... Halálos napsütéssel / essünk egymásnak késsel —”. Varázsló szószerszámai: pengék, fejszék, halál, koponya, gyűjtogatások és jégzések, csupa készenlét égésben-égetésben, indulatfüstölgő havazásokban. De már hídját verta a legigazabban, igazóbban, igézőbbben önmagához. Ez bilincselte le harmadik, *Hetedik kavics* (1975) című kötetében. Készülései, világfutásai a negyedik kötetben összefutnak. Már a harmadik kötetben így pompázik: „Nélkül és volnaéletem / Élni-hal niből madarak” — szavak szokatlan felröppentésével. S a negyedik könyvének nyitó verse tündöklő tisztán:

Az a jegenye, az a jegenye — „az a se ága, se ege, (...) ott az út szélén, elfele / a határból, a hadi út fele / Fehérúváru meneh, / szanaszétzagatva-meneh, / mintha egy írás vérene”. A legszivesebben az egész verset idéznénk! Mert a sors-áldás-átok, tehetség-vertség összehangolja az ember és költő muzsikás jajdulásait. Tobzódik a magáratalálás kincseiben. Ki se látszik a szavak arany-gyémánt kupacaiból, tört-csiszolt vakításaiból. Bár még védtelen öntudatlansággal hagyja a sínpárnára bicsaklott fejű előd s a rühesekre fölényesen mosolygó kortársbáty egy-egy tartás-vonását is arcan játszani. De ez nem gyöngíti önnön erejét. Ettől nem fél, ahogy egymást szerető játszótársak is figyelnek egymásra s csodálják a másik édes-dühös lényét, hogy teljesebb, igazabb legyen a közös öröm.

A negyedik kötetben együtt keményedik-pontosodik ember és költő: „Fagyos lesz a föld, ha meghalok, / a sírásó káromkodni fog, / s míg zsebében a pálinka röhög, / gyémántokat szitkozódik a rög.” Ugyanebben a versben, — Három szál szegfű Reviczkynek — így játszik később: „Csak ez a nincsliggatta fa, / ez a lincselő fényhiány. / S valaki-kéz moccanata / csillaggerincem-furulyán.” Szívesen olvastam még az Esős, esteli szavak, a Hamvázószerdá, a Márciusi hó, az Egy szerkesztőségben, a Képriport, a Fiamnak, a Mégis, az Ami elmarad című verseket. Itt időznünk kell kicsit. A Fiamnak címűt így kezdi: „Hoztam s elviszem magamat / tőlem-hazából, tőled-hazába. / Enyim-tiem-övém magányba / holnapi tegnappjaimat.” Ez bizony költői nyelvtan a javából! Ellenezni vagy igenelni lehet, de csodálni kell! Megint megtudtuk a költő által, nem akármilyen nyelvet hagytak ránk eleink, miután lóháton oly hosszú ideig hozták s oly hosszú századokon át a kengyel volt lábuk anyaföldtámasza, a kengyel volt a haza földje. Szabad cselekre kész, sírva vigadásra csűrhető nyelv, velünk való játéka a gyönyörködtető. S a költő gyermekien merész rig-rag ragasztgatása elbűvölő mutatvány! Mi mindent fordít-borít föl s egyben igazít el egyetemes értelemben az „enyém” szavunkból elvont, birtokló „m” hangzó! S mit kéne birkózni sok más anyanyelvű költőnek, ha hasonló tömörséggel mindezt ki akarná fejezni! (Nem is tudom megállni, éppen Bella István javára, hogy ide ne írjak egy másik csodálatos példát: övéiéimünk+-nek, -vel, stb. Aki ezen a nyelven játszik-muzsikál, annak ez nemzetmegtartó merészség kötelessége, tisztessége is! De ki lesz, aki majd megtalálja, ha tudja! a legeslegbetétetethetlenebb nyelvi kristályrácsot, ékszeralakot, zártságában is nyitott, GÁTjaival is TÁG igaigét, igenes egyenest, igazság igézőt?!) Folytatom az előbb elkezdett verscímeiket: a Régi dal, a Megtalált vers, a Fairtás, az Egy volt karácsony, a Hagyaték olvasásának örömjelentésével.

A teljesedés csak fokozódik a könyv utolsó, Világom világossága ciklusában. Ezek a versek talán legerősebb oszlopai Bella István költészetének. Az (L. Z.) címűből álljon itt néhány jellemző sor: „Akiért nem jött el a Göncöl, / sem Illés tüzes szakere, / az magát, mint begöngyölt / zászlót, maga viszi a földbe le, (...) elrejtí, mert nem bízza másra, / mivel abban sem bízik, / aki világrahozta — anyjára, / apjára is gyanakodik.” Pásztafényként világítja be ez a két szakasz is Bella István további útját s már ritka veretű fegyverzetét is vívásban-vívódásban. Mondhatják: mesterektől eltanult „vágások” ezek. Igaz, hasonlítunk szüleinkre, egy idő után közeli barátainkra is kissé. Mégis, egyszercsak nem leszünk összetéveszthetők senkivel, megérik sohamáskoriságunk!

Az *Igék és Igák*-kötet — magam elhagytam volna az „és”-t! — s egyúttal Bella István legjelentősebb versei közül való a Halotti beszéd. Bach orgonára írt művei kezdődnek hasonló mély, húst, csontot átható zengéssel:

*Gyere, fiam, menjünk el apánkhoz.
Ha elsírjuk róla a havat, ha a földet
elhányjuk róla, talán találunk
kardbordát, csontsípót, csigolyagyöngyöt,
s talán találunk a szíve helyén
Északi Fényt, s fekete csöndet.*

A „néhai Bella István karpaszományos honvéd sírtalan sírja fölött” orgonál és még sok jeltelen sír fölött Bella-kántor. De a sípok sírásába, mérhető időnkön túlról, belejajonganak elveszett medveénekeinket kántáló „Ob—Jenyiszej” s „Volga—Kámaszüleapáink” pogány lelkei. Az Igék és Igák kötetzáró versének egyik szaváról — brongani —, csak annyit, a szó nemcsak azé, aki kitalálja — az eredendő öröm Utassy Józsefé —, hanem a nyelvé, mindenkié, aki méltón képes használni! Éppen ezért a közös gazdagulásért kell kitalálni-megtalálni, kiszabadítani, világra szülni s majd bizonyítja, ha tudja, életképességét. Mert jogos emberi vágy: „mindent magammá mondani / magamat mindenné mondani / mindenkivé kimondani (...) A földnek visszamondani / hogy nem akartam bomlani”. S hogy magáratalálás és örömteli folytatás mennyire egyértelmű, új kötete egyik versének két sorát idézem: „s ha magam agyammal fölfalattam, / halálom is meghalhatatlan.” Megtalált vers. S rá az igazoló válasz, a további pontosodás, az Élet és Irodalom első oldalán — 1977. június 11. — megjelent Nyitány című vers soraiban:

*De adni akarok. Mindent odaadni,
annak akié. Csupa másból vagyok.
Vissza a földnek a földet, ragyogni
a fényt a fénynek, haragnak a dacot.
Vissza az énnék az ént, s mert halni
születtem, halálból vagyok,
a halált is vissza kell adni
a halandóságnak, ha meghalok.*

Kár, hogy az Élet és Irodalom kritikusa éppen ezt a verset nem olvashatta... Még nagyobb kár, hogy nem gondolt arra: a költő egész életében egyetlen verset ír! S végső teljesítményét csakis valamennyi mű egymásra sugárzása láttán lehet körvonalazni. (Bellával kapcsolatos rokonításaival is meglehetősen mellétalált Lengyel Balázs.) A külön címek — s műfajok! — csak a hozzá nem értőket-érzőket téveszthetik meg, a „versszeretet” akármennyire rokonszenves is, éppen mert sajátos élmény a magja-csírája, akadályozhatja másfajta törekvés befogadását. A költészet az a csoda, amelynek folytonossága nemcsak a múltból tart a jelenbe, jövőbe, hanem onnét vissza is. Az egyéletű-halálú egyén — egy-ÉN! — tér-idő-sors pókhálóját átszakító szívlyüktetése, lélekhullámozása, istenteremtő-vesztő dac dárídója-muzsikája, csillagfényből földporlásba. Az önszejtő üdvözlés lehet Bella István tízpróbája. Méltó vesszőfutásokat kívánhatunk hozzá! (*Magvető, 1977.*)

KISS DÉNES